Lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

VNS 6/2020 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma

Ilmastorahasto Oy kiittää eduskunnan tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto Suomen kestävän kasvun ohjelmasta, sekä saapua kuultavaksi asiantuntijana. Ilmastorahaston lausunto ohjelmasta keskittyy niihin painopisteisiin, joiden viitekehyksessä yhtiö myös omistajan linjausten mukaisesti tulee itse toimimaan.

Ilmastorahasto valtion erityistehtäväyhtiönä

Ilmastorahasto Oy on valtion omistama erityistehtäväyhtiö, jonka toiminta keskittyy ilmastonmuutoksen torjumiseen, teollisuuden vähähiilisyyden vauhdittamiseen ja digitalisaation edistämiseen.

Yhtiön tehtävänä on hiilijalanjäljen vähentäminen ja hiilikädenjäljen vahvistaminen – eli ilmastoa lämmittävien kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja ilmastohyötyjen eli päästövähennyspotentiaalin lisääminen – uusia ilmasto- ja digiratkaisuja edistämällä. Ilmastorahasto voi rahoittaa myös yhteiskunnallisia hyötyjä tuottavia digitalisaatiohankkeita.

Ilmastorahasto osallistuu merkittävän kokoluokan ilmasto- ja digi-investointeihin, joissa yhtiön rahoitusosuus mahdollistaa hankkeen toteutumisen ylipäätään, tai laajemmassa mittakaavassa tai aiemmin kuin muun rahoituksen turvin. Mikäli Ilmastorahaston osallistumisesta investointiin ei ole osoitettavissa tällaista selkeää lisäarvoa, yhtiö ei sijoita kohteeseen. Ilmastorahasto voi osallistua niin yksityisten kuin julkisten toimijoiden vetämiin kokonaisuuksiin, ja yhtiö voi myöntää oman ja vieraan pääoman ehtoista rahoitusta sekä välirahoitusta.

Yhtiö ei pyri maksimoimaan oman toimintansa tuottoa, vaan toteuttamaan yhteiskunnalliset tehtävänsä mahdollisimman tehokkaasti ja maksimoimaan yhteiskunnallisen tuloksen. Ilmastorahaston tekemien sijoitusten ja rahoituksen kohteiden toiminnan tulee pitkällä aikavälillä olla kokonaisuutena arvioiden itsekannattavia.

Suomen kestävän kasvun ohjelma tiiviisti

EU:n elpymispaketin rahoituksella vuosina 2021–2023 toteutettava kansallinen kestävän kasvun ohjelma esittelee kuusi painopistettä, joihin ohjattaisiin erityisesti EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen (Recovery and Resilience Facility, RRF-väline) rahoitusta. Kokonaisarvioksi Suomen saannoksi ohjelmasta arvioidaan 3,1mrd euroa, josta elpymis- ja palautumistukivälineen osuus olisi noin 2,3mrd euroa.

RRF-välineen tavoitteena on edistää EU:n taloudellista, sosiaalista ja alueellista koheesiota parantamalla jäsenvaltioiden palautumiskykyä, pienentämällä kriisin sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä tukemalla talouden vihreää ja digitaalista siirtymää. Näiden saavuttamiseksi RRF-välineellä tuetaan rakenteellisia uudistuksia

Ilmastorahasto Oy
Porkkalankatu 1, 00180 Helsinki
Ilmastorahasto.fi @ilmastorahasto

sekä investointeja EU:n linjaamien suositusten ja strategioiden pohjalta – esimerkiksi 37 % on käytettävä vihreän kehityksen ja 20 % digitalisaation tukemiseen (Suomen ohjelmassa vihreään kehitykseen käytetään vähintään 50 % rahoituksesta). Muita ohjelmaan sisältyviä rahoituskehyksiä ovat oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF), REACT-EU-väline, maaseuturahasto, unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU, Horisontti Eurooppa -puiteohjelma sekä InvestEU-ohjelma.

Ohjelman toimeenpanoon liittyvä kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma on valmistelussa valtionvarainministeriön johdolla. Ohjelmaa yksityiskohtaisempi suunnitelma tulee sisältämään investointi- ja uudistuskohteet kustannus- ja aikatauluarvioineen ja se esitetään Euroopan komissiolle viimeistään huhtikuussa 2021.

Kestävän kasvun ohjelman painopisteet

Painopiste 1: Koulutuksella ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle

Painopisteen horisontaalisina tavoitteina on edistää vihreää ja digitaalista siirtymää tukemalla osaamistason nostoa ja innovaatioiden kehitystä, esimerkiksi avainteknologia- ja osaamisalueilla.

Vaikka merkittävin osa TKI-toiminnan kehittämisestä osuu ohjelman mukaan Business Finlandin ja Suomen Akatemian toimenpiteiden varaan, Ilmastorahasto näkee toiminnallensa potentiaalisesti tärkeänä otsikon lisäpanostuksesta innovaatiorahoitukseen kasvuyrityksille. Erityisen tärkeää on rahoittaa vihreän siirtymän kannalta keskeisten avainteknologioiden TKI-toimintaa tukemalla nopeaan kansainväliseen kasvuun ja EU-rahoituksen hyödyntämiseen kykeneviä korkean teknologian yrityksiä. Ilmastorahaston roolina on rahoittaa kasvupotentiaalia omaavia innovaatioita myöhäisestä TKI-vaiheesta eteenpäin, erityisesti kaupallisen skaalauksen aikana.

Painopiste 2: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta

Vihreän siirtymän painopiste jakautuu useisiin otsikoihin, jotka kaikki sisältävät mahdollisia kytkentöjä Ilmastorahaston toimintaan: energiajärjestelmän murros, vihreää ja digitaalista siirtymää tukevat teollisuuden uudistukset ja investoinnit, rakennuskannan energiatehokkuus, -korjaus ja oma-energiatuotanto, yhdyskuntien ja liikenteen vähähiiliset ratkaisut sekä ympäristökestävyys ja luontopohjaiset ratkaisut. Painotuksia tarkastellessa Ilmastorahastolle selkeinä kokonaisuuksina nousevat esimerkiksi puhtaan energian tuotanto ja varastointi, teollisuuden vähähiiliset ratkaisut sekä bio- ja kiertotalousratkaisut.

Teollisuuden investointien otsikon alla nostetaan esille julkiset ja yksityiset panostukset TKI-vaiheen lisäksi myös demonstraatio- ja pilottilaitoksiin sekä uusien ekosysteemien rakentamiseen vähähiili- ja kiertotalousinvestointien ympärillä. Ohjelma kuvaa useita konkreettisia kohdealueita teollisuuden prosessien dekarbonisoinnista bio- ja jätepohjaisiin raaka-aineisiin. Tämä kokonaisuus linkittyy vahvasti Ilmastorahaston investointikategorioihin.

Siltä osin kun osana RRF-toimeenpanoa esimerkiksi Business Finlandin ja TEMin kautta kanavoidaan avustusmuotoista rahoitusta vihreän siirtymän painopisteeseen, EU:n valtiontukisääntely asettaa reunaehdot esimerkiksi avustuksen maksimiosuudelle kussakin kohteessa. Erityisesti TKI-vaiheen ohittaneissa kohteissa jäljelle jää merkittäviä rahoitusosuuksia, joissa Ilmastorahaston rahoitus voi olla täydentämässä RRF-rahoitusta ja näin varmistamassa rahoituskokonaisuuksien toteutumista tavalla, johon Ilmastorahaston toimiohje yhtiötä ohjaa. Ilmastorahaston kannalta tärkeää on hyvä ja tiivis yhteistyö ja koordinaatio muiden rahoittajien kanssa, johon on hyvät edellytykset.

Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Kolmantena Ilmastorahastolle relevanttina painopisteenä on digitalisaatio, jolla on oman merkityksensä lisäksi myös tärkeä rooli tukemassa vihreää siirtymää. Vaikka digitaalisen infrastruktuurin otsikon alla esimerkiksi teollinen 5G, tekoäly ja älyliikenne ovat Ilmastorahastolle kiinnostavia kokonaisuuksia, keskeisin rajapinta yhtiöllä on yksityisten ja julkisten digipalveluiden, reaaliaikatalouden kehittämisen ja datan hyödyntämisen alla.

Datatalouden välttämätön infrastruktuuri edellyttää ohjelman mukaan yhteiskunnan digitaalisten palveluiden, datan perusrakenteiden ja jakamisen, yhteentoimivuuden, identiteettihallinnan ja tiedonvaihtoympäristöjen parantamista eri sektoreilla. Julkisten tietovarantojen hyödynnettävyys ja kattavuus tarjoaa ohjelman mukaan laadukkaan tietopohjan kaikille toimijoille Suomessa.

Ilmastorahaston roolista kestävässä kasvussa

Ilmastonmuutoksen torjunnan vuosittaiseksi lisäinvestointitarpeeksi Suomessa arvioidaan yli miljardi euroa seuraavien kriittisten 10–15 vuoden aikana. Tulevaisuudessa on tärkeää, että eri aloitteiden väliset kytkennät vahvistavat kokonaisuutta ja esimerkiksi elpymisvälineen ja muiden EU-rahoitusinstrumenttien sisällöt muodostavat yhteentoimivan kokonaisuuden. Tässä kokonaisuudessa tärkeä rooli on mm. Ilmastorahasto Oy:llä sekä Business Finlandilla.

Kestävän kasvun ohjelman toivottujen tavoitteiden ja vaikuttavuuden yleiset kriteerit linkittyvät vahvasti pitkän aikavälin positiivisiin vaikutuksiin, merkittävän mittaluokan kokonaisuuksiin ja yksityisten investointien mahdollistamiseen. Nämä kriteerit ovat myös Ilmastorahaston toiminnalle keskeisiä.

Sekä RRF-välineen asetuksessa että kansallisessa ohjelmassa julkisella rahoituksella on selkeä rooli vauhdittamassa yksityisten investointien syntymistä EU:n valtiontukisäännösten puitteissa. On tärkeää huomata, että avustuksien lisäksi yksityisiä investointeja vauhdittava julkinen rahoitus voidaan järjestää asymmetristä riskinjakoa sisältävien muiden kuin avustusmuotoisten rahoitusinstrumenttien avulla.

Ilmastorahaston toimiohjeen mukaisesti, yhtiö voi ottaa yksityistä rahoitusta enemmän riskiä tai esimerkiksi tyytyä tavanomaista pidempään takaisinmaksuaikaan.

Ilmastorahaston tulee olla rahoitusinstrumenteillaan tukemassa yksityisen rahoituksen ja/tai EU-rahoituksen toteutumista ja toimiohjeen mukaan Ilmastorahaston tehtäviin kuuluu EU-rahoituksen hyödyntäminen.

Kestävän kasvun ohjelma ja Ilmastorahaston toimiohje korostavat huolellisuutta valtiontueksi laskettavien instrumenttien käytössä - saavuttaen vaikuttavuutta aiheuttamatta markkinoita vääristäviä häiriöitä. Rahoitusinstrumenteissa tukien käyttö on erityisesti perusteltua silloin, kun tukien avulla saadaan toteutettua hankkeita, jotka ilman tukea eivät muuten toteutuisi tai jotka toteutuessaan tuottavat välillisiä hyötyjä. Tämä on myös selkeästi omistajan linjaama rooli Ilmastorahastolle osana valtion innovaatiorahoittajien kenttää.

Elpymis- ja palautumistukivälineestä rahoitettavien hankkeiden kriteeristö on hyvin samansuuntainen Ilmastorahaston investointikriteerien kanssa. Ilmastorahaston tulee toimiohjeensa mukaisesti sijoituspäätöksiä tehdessään arvioida sijoitusten vaikutuksia ilmastonmuutokseen ja luonnon monimuotoisuuteen. Yhtiön sijoitusten kolmiportainen arviointimalli koostuu taloudellisista ja muista kynnysarvoista, sekä läpileikkaavista ja rahoituskohdekohtaisista vaikutustavoitteista. Do no significant-harm periaate on Ilmastorahaston rahoituksen kynnysehtona ja päästövähennyspotentiaalia arvioidaan yhtenä vaikuttavuuskriteerinä.

Ilmastorahaston investointikategoriat linkittyvät selvästi kestävän kasvun ohjelman painopisteisiin. Erityisesti toisen painopisteen tavoitteisiin voitaisiin kytkeä Ilmastorahaston ensisijaisina sijoituskohteina olevat teollisen mittaluokan skaalaukset, joissa on kyse esimerkiksi uuden teknologian demonstraatiovaiheen hankkeista. Näiden sijoitusten kokoluokka on tyypillisesti 10–50 miljoonaa euroa, jolloin kestävän kasvun tavoitteissa mainittu merkittävän mittaluokan vaatimus myös täyttyy. Ilmastorahasto voi olla mukana erilaisissa datan hyödyntämistä tehostavissa julkisissa alustoissa, jotka linkittyvät mahdollisesti neljänteen painopisteeseen. Yhtiö voi olla myös mukana erilaisissa yksityisen ja julkisen sektorin yhteishankkeissa ja perustaa tai olla sijoittajana rahastoissa.

RRF-rahoituksen rajallisen aikaikkunan vuoksi on hyvä huomioida, että Ilmastorahastolla on edellytyksiä jatkaa instrumenteillaan vihreän siirtymän rahoittajana pitkäjänteisesti myös vuodesta 2023 eteenpäin.

Helsingissä 19.1.2021

Paula Laine
Ilmastorahasto Oy, toimitusjohtaja

Lähteet:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_6+2020.pdf

Ilmastorahasto Oy
Porkkalankatu 1, 00180 Helsinki
Ilmastorahasto.fi @ilmastorahasto